

Adviezen voor taalbeleid in het hoger onderwijs

ELWINE HALEWIJN, MARIJKE JANSEN EN CONNIE RAIJMAKERS-VOLAART

'Ligt het aan de stof of ligt het aan de taal? Het zou fijn zijn als een docent bij een werkstuk of een verslag niet alleen de spelfouten aangeeft, maar ook waar het kernprobleem ligt. Je wilt toch je fouten weten!' Deze uitspraak is van een eerstejaarsstudente in het hoger beroepsonderwijs aan wie gevraagd werd wat zij verwacht van de studiebegeleiding van haar docenten. Zij verwoordt daarmee de wens van veel studenten in het hoger onderwijs: gerichte aandacht van docenten voor het feit dat zij in de Nederlandse taal studeren. Dit artikel gaat in op de vraag op welke punten die aandacht zich zou moeten richten.

Veel mensen gaan ervan uit dat iemand die gekwalificeerd is voor een studie aan universiteit of hbo over voldoende taalkennis beschikt voor het volgen van de studie: anders was de student immers niet zover gekomen. Dat is een misvatting. Niet alleen zijn er in het hoger onderwijs studenten die hun vooropleiding in het buitenland en dus in een andere taal hebben gevolgd, ook studeren er mensen met een Nederlandse vooropleiding die van huis uit een andere moedertaal hebben. Daarnaast zijn er Nederlandstalige studenten van wie de taalvaardigheid zwakker is dan van studiegenoten met een vergelijkbare opleiding en

achtergrond. Dat de beheersing en vaardigheden van het Nederlands als studietaal – ook wel academische taalvaardigheid genoemd – niet altijd toereikend zullen zijn, is daarmee een gegeven.

De taalvaardigheidseisen die opleidingen aan studenten stellen, kunnen een struikelblok vormen op weg naar studiesucces. En die eisen zijn hoog: het gaat vaak om cognitief veeleisende studietaken met weinig contextuele steun, zoals het bestuderen van studieboeken en het schrijven van een scriptie. Ook neemt in het hoger onderwijs, vergeleken met het voorbereidend onderwijs, de omvang van de studieteksten toe en moeten er in kortere tijd steeds meer kennis worden verwerkt en meer vaardigheden worden verworven. Reden genoeg om aandacht te besteden aan taal als belangrijke sleutel tot studiesucces in alle vormen van het hoger onderwijs.

In het hbo en wo is de aandacht voor taal in de opleiding de laatste jaren toegenomen en dat is te verklaren door het volgende. In de eerste plaats neemt de deelname van allochtone en anderstalige studenten aan het hoger onderwijs aanzienlijk toe. Dit is met name het gevolg van de komst van vluchtelingstudenten en de toename van het aantal allochtone havisten, wvo-ers en mbo-ers die doorstromen naar een opleiding in hbo of wo. Maar ook zien

instellingen voor hoger onderwijs allochtone studenten als nieuwe doelgroep voor de instelling en de arbeidsmarkt, en investeren ze in verhoogde instroom, doorstroom en uitstroom. Verder is de laatste jaren het inzicht ontstaan dat taal ook een probleem kan zijn voor Nederlandstalige studenten.

Binnen de instellingen is men zich daarom de laatste jaren gaan inspannen om tegemoet te komen aan de vraag naar geschikte en effectieve instrumenten en maatregelen om het groeiend aantal allochtone, anderstalige en taalzwakke studenten goed te begeleiden bij instroom, doorstroom en uitstroom en die maatregelen in een samenhangend beleid te gieten onder de noemer van taalbeleid. Dat betekent dat leerlingen die in het voortgezet onderwijs nog niet helemaal de gewenste taalvaardigheid bereikt hebben, maar wel de capaciteiten hebben om naar het hbo of wo te gaan, wel degelijk de kans krijgen om een dergelijke studie met succes af te ronden.

Overigens moeten de verwachtingen van instellingen realistisch zijn. Niet elke anderstalige

student zal tijdens de studie het beheersingsniveau van een native speaker Nederlands halen. Dat kan ook niet de bedoeling van taalbeleid zijn, omdat dat bijvoorbeeld voor studenten die op latere leeftijd vanuit een buitenlandse vooropleiding het Nederlandse onderwijs binnenkomen (de zogeheten zij-instromers) bijna onmogelijk is. En dat geldt ook voor studenten die pas vanaf hun veertiende of vijftiende jaar het Nederlandse voortgezet onderwijs volgen (de zogenoemde tusseninstromers) die wel met een Nederlands diploma instromen. Op grond van hun vooropleiding mag wel verwacht worden dat zij een opleiding met succes kunnen volgen en afronden mits de opleiding de juiste begeleiding en advisering biedt.

In dit artikel over taalbeleid in het hoger onderwijs wordt het meest gesproken wordt over anderstalige studenten, maar wij zijn uitdrukkelijk van mening dat taalbeleid bedoeld is voor alle studenten die moeite hebben met talige studietaken. Momenteel is er echter meer bekend over en meer materiaal beschikbaar voor anderstalige studenten dan voor Nederlandstalige studenten.

In dit artikel wordt eerst geschetst wat voor problemen studenten ervaren bij het uitvoeren van talige studietaken. In projecten van het Expertiscentrum Allochtonen Hoger Onderwijs (ECHO) zijn instrumenten en materialen ontwikkeld op het gebied van taalbeleid. Het uitgangspunt hiervoor was een onderzoek naar ervaringen van allochtone studenten in hun hbo-opleiding met relevante talige studietaken (Van Hogen en Melissen 2002). In dit onderzoek kwam naar voren dat zowel allochtone als autochtone studenten moeite hebben met talige studietaken, maar allochtone meer moeite dan autochtone.

Daarna schetsen we welke mogelijkheden instellingen voor hoger onderwijs ter beschikking staan om structureel en beleidsmatig aandacht te geven aan studeren in het Nederlands in de vorm van taalbeleid. Deze schets is

Ervaringen met lezen en luisteren tijdens de studie

‘Studieboeken over recht worden vaak in moeilijk Nederlands geschreven. Ik doe dan langer over het snappen van zinnen.’

‘Ik kan niet luisteren en opschrijven wat de docent zegt. Wanneer ik dat doe, gaat het altijd slecht.’

‘Ik mis soms een heel stuk over een bepaald onderwerp omdat het met een voorbeeld is begonnen dat te maken heeft met de Nederlandse samenleving waar ik te weinig kennis van heb of omdat de leraar te moeilijke woorden gebruikt waar ik nog nooit van gehoord heb.’

gebaseerd op de publicatie *Adviezen voor taalbeleid* (Halewijn en Raijmakers-Volaart 2002). Twee beschrijvingen uit de praktijk van een universiteit en een hbo-instituut dienen als voorbeelden van taalbeleid. Verspreid over de tekst is een aantal uitspraken van studenten opgenomen uit de publicatie *Ervaringen van studenten* (Van Hogen en Melissen 2002).¹

Wat voor problemen met studeren in het Nederlands ervaren studenten?

Voordat we kijken naar maatregelen en voorzieningen voor instellingen en opleidingen om tegemoet te komen aan talige studieproblemen, zullen we eerst de vraag beantwoorden: ‘Wat voor problemen ervaren studenten bij het vervullen van mondelinge en schriftelijke taaltaken in hun studie?’ In *Ervaringen van studenten* (Van Hogen en Melissen 2002) wordt verslag gedaan van een onderzoek onder allochtone en autochtone hbo-studenten op zeven instellingen verspreid over het land. Daarin zien we wat studenten zelf zeggen over de problemen die ze tegenkomen en hoe zwaar ze die vinden. Onderzocht is in hoeverre allochtone studenten bepaalde taken zwaarder vinden dan autochtone studenten. Centraal in het onderzoek staan taaltaken die alle studenten moeten uitvoeren in de propeuse en tijdens de stage, zoals aantekeningen maken tijdens een hoorcolleges, vragen stellen in een werkgroep, in eigen woorden een tekst navertellen en reageren op vragen bij een mondelinge presentatie. Hoe werken problemen met dit soort taaltaken door in het uitoefenen van studietaken? In het onderzoek is gekozen voor een zestal studietaken die van grote invloed zijn op het behalen van studieresultaten: studieboeken lezen, colleges volgen, werken in werkgroepjes, mondeling presenteren, schriftelijke werkstukken maken en tentamens afleggen. In het onderzoek zijn zowel autochtone als allochtone

studenten bevraagd. Hiermee krijgen we ook inzicht in de mate waarin Nederlandstalige studenten taalproblemen ervaren. Niet bij alle vragen vonden allochtone studenten taaltaken moeilijker dan autochtone studenten. Bij de studietaak ‘colleges volgen’ bijvoorbeeld vinden beide groepen studenten het moeilijk om de structuur ervan te bepalen en vinden zij dat docenten te weinig uitleg geven.

Uit dit onderzoek blijkt dat de meeste allochtone studenten thuis en met vrienden een andere taal spreken dan Nederlands. De studieomgeving (in dit onderzoek: de hogeschool) is daarmee van groot belang voor hun verdere taalontwikkeling.

Opvallend is verder dat er geen grote verschillen geconstateerd zijn tussen de problemen die studenten met een Nederlandse vooropleiding (onderinstromers) en studenten met een vooropleiding in eigen land (zijinstromers) ervaren. Die laatste groep ondervindt de problemen meestal wel in extremere mate. Dit is interessant voor opleidingen die vrezen dat zij voor alle verschillende ‘buitenlandse’ studenten een aparte begeleiding zouden moeten opzetten of het onderwijs steeds opnieuw moeten inrichten voor ver-

Ervaringen met communicatie tussen studenten

‘Medestudenten denken dat ik niks kan, door mijn taalachterstand.’

‘Ik vind het moeilijk dat tussen mijn taalvaardigheid en die van anderen zo’n groot verschil is.’

‘Ze denken dat ze slimmer zijn dan wij. Ze zeggen het niet, maar ze reageren wel zo. Ze zijn meestal bang dat je hun extra veel tijd en werk gaat kosten.’

schillende doelgroepen. Taalsteun bij essentiële studie-taken is dus voor alle betrokken studenten noodzakelijk, alleen de intensiteit en de omvang kan verschillen. Hieronder volgen enkele interessante bevindingen.

Studieboeken lezen

Allochtone studenten hebben vooral moeite met moeilijke zinnen en vakwoorden en met de omvang van wat er gelezen moet worden. Verder hebben zij onvoldoende kennis van de Nederlandse samenleving en van moeilijke woorden die met die Nederlandse samenleving hebben te maken: dus met de taal die gebruikt wordt om de inhoud uiteen te zetten, toe te lichten, van voorbeelden te voorzien en die een groot beroep doet op de culturele achtergrondkennis van de lezer. De autochtone studenten hebben vooral problemen met de hoeveelheid die gelezen moet worden en de moeilijke vakwoorden, maar in mindere mate dan de allochtone studenten.

Colleges volgen

Allochtone studenten vinden het moeilijker om tijdens colleges (hoorcolleges en werkcolleges) aantekeningen te maken dan autochtone studenten. Luisteren en schrijven tegelijk is een lastige taak. Bijvoorbeeld doordat de luisteraar inhoud die hij mondeling ontvangt in een eigen schriftelijke formulering moet weergeven, terwijl hij die misschien nog niet helemaal begrepen heeft. Slechte aantekeningen kunnen een succesvolle voorbereiding op een tentamen dwarsbomen. De autochtone studenten hebben vooral problemen met het bepalen van de structuur van de colleges.

Schriftelijke presentaties

Allochtone studenten hebben meer moeite dan autochtone studenten om hun eigen mening en die van een ander goed onder woorden te brengen. Veel docenten kennen dit gegeven uit hun eigen onderwijspraktijk. Sommige teksten zoals verslagen, rappor-

tages en papers lijden in hun ogen vaak aan 'ideeënarmoede'. Dit houdt vooral een gebrek aan vaardigheid in om in het Nederlands ideeën, standpunten en argumenten van anderen goed te parafraseren en om eigen gedachten, standpunten en beoordelingen schriftelijk goed te bespreken. Ook vinden zij het moeilijk goed lopende zinnen te formu-

Praktijkvoorbeeld 1: Universiteit pakt studieproblemen geïntegreerd aan

De opleidingen Politicologie en Sociologie van de Universiteit van Amsterdam werden jaar na jaar geconfronteerd met slechte studieresultaten van, overigens zeer gemotiveerde, buitenlandse studenten. De vakgroepen besloten uiteindelijk een tekstbegriptoets te laten ontwikkelen. Deze profieltoets bestaat uit een aantal tekstfragmenten met multiple-choice vragen die representatief zijn voor de teksten waarmee studenten in het eerste jaar van hun studie geconfronteerd worden. De toets moet binnen een gestelde tijd worden gemaakt. De items meten verschillende subvaardigheden: specifieke informatie uit een tekst halen, globaal tekstbegrip, tekstinterpretatie, evaluatie en toepassing. De uitkomst van de toets geeft inzicht in de vaardigheid van studenten om snel en efficiënt studieteksten van politicologie en sociologie te kunnen lezen. Daarnaast lieten zij een syllabus met schrijfvaardigheidsoefeningen voor studenten ontwikkelen, in combinatie met aanwijzingen voor docenten bij de correctie van schriftelijk werk. Beide producten worden niet alleen door docenten en studenten gebruikt, maar ook bij studievoortgangsgesprekken ten behoeve van studieadvisering en verwijzing naar bijvoorbeeld taalcurricula. Daarnaast geven ze de opleidingen inzicht in de aard van de lees- en schrijfproblemen en de mate waarin deze voorkomen, om daar eventueel verder beleid op af te kunnen stemmen. Op deze manier willen de beide opleidingen de studievertraging en studieuitval voorkomen voor zover veroorzaakt door een tekort schietende taalvaardigheid.

leren, de juiste woorden en de juiste spelling te kiezen.

Tentamens

Allochtone studenten vinden het moeilijker om de leerstof voor een tentamen te onthouden. Het onthouden van niet helemaal begrepen kennis of niet in een referentiekader te plaatsen kennis, is een zware opgave. Daarnaast ervaart een aantal studenten tijdnood bij het maken van tentamens (14% van de autochtone studenten, 27% van de allochtone studenten), vooral bij schrijfopdrachten: open vragen, essayvragen en casusvragen.

Hoe kan taalbeleid in het hoger onderwijs eruit zien?

Over het algemeen begint een instelling met taalbeleid op het moment dat er voortdurend bepaalde problemen ervaren worden door studenten zelf, docenten, of studiebegeleiders. De instelling begint dan met een (vaak kleinschalige) activiteit om het meest gevoelde knelpunt op te lossen. Dat kan een ad-hoc oplossing zijn, maar ook een meer gestructureerde, beleidsmatige aanpak. Instellingen gaan heel verschillend te werk wat betreft het soort activiteit en ook de gekozen invalshoek. Soms richt de aandacht zich op het curriculum of zelfs op een aparte studierichting; soms is er veel inspanning voor een aanbod van taalbegeleidingsmodulen voor alle studenten, andere keren wordt er een diagnostische toets ontwikkeld voor hetzij alle studenten hetzij een selecte groep. Gaandeweg kan een instelling het taalbeleid dan verder gaan uitbreiden over de gehele linie van het onderwijs, met alle facetten die daarbij horen: aandacht voor taal bij de voorlichting en in een eventuele intakeprocedure, docenten die hun didactische aanpak veranderen ten behoeve van de taalverwerving van de studenten, een andere opzet van de studie, selectie

van andere lesmaterialen en dergelijke. In wat volgt noemen we drie aspecten die van belang zijn bij taalbeleid en vervolgens beschrijven we een aantal mogelijke activiteiten.

Drie belangrijke aandachtspunten bij het opstarten van taalbeleid

Net zoals in het basis- en voorgezet onderwijs vergt het opzetten van een opleidings- of instellingsbreed taalbeleid in een instelling voor hoger onderwijs jaren van groei, nieuwe inzichten, draagvlak en veranderende mentaliteit bij de medewerkers. Taalbeleid in het hoger onderwijs staat nog in de kinderschoenen en van een instellingsbreed taalbeleid is nog in geen van de instellingen of opleidingen in Nederland sprake. Dat men vaak kleinschalig begint met een of twee activiteiten op opleidingsniveau is niet meer dan begrijpelijk. Bij het opzetten van taalbeleid en de selectie van activiteiten moet met drie aspecten rekening worden gehouden.

Ten eerste is het essentieel dat de activiteiten die ontplooid worden, zich richten op problemen die er ook werkelijk zijn en dat de activiteiten aansluiten op de (gepeilde) behoefte van de doelgroep. Dat lijkt een open deur, maar in gesprekken met allochtone (ex-) studenten wordt nogal eens de klacht gehoord

Ervaringen met mondelinge en schriftelijke presentaties

‘Ik vind het moeilijk om schriftelijke werkstukken in formele stijl te schrijven, want we hebben geleerd om in informele situaties te reageren.’

‘Meestal merken docenten op dat bepaalde zinnen in het werkstuk niet goed doorlopen.’

dat de taalondersteuning niet aansluit bij hun problemen. Zo richt de taalondersteuning zich bijvoorbeeld niet op de studietaken in de opleiding, zoals het lezen van studieteksten en het maken van een verslag, maar wordt gewerkt aan algemene taalvaardigheid als het lezen van krantenartikelen.

De drie groepen voor wie taalbeleid in het hoger onderwijs nodig kan zijn (buitenlandse studenten, allochtone studenten met een Nederlandse vooropleiding en taalzwakke Nederlandstalige studenten) hebben echter niet allemaal dezelfde problemen op het gebied van taal. Bovendien hebben die taalproblemen niet allemaal een even grote prioriteit. Een zorgvuldige selectie van aan te pakken knelpunten is daarom een eerste vereiste. Bij de geselecteerde knelpunten kunnen dan een of meerdere activiteiten gekozen worden, waarbij ook aandacht moet zijn voor de houding van alle betrokkenen: studenten, docenten en studiebegeleiding.

Ten tweede moet door de keuze van de activiteit (hoe kleinschalig dan ook) niet alle verantwoordelijkheid voor de taalontwikkeling bij de student neergelegd worden. Op die manier is er immers geen sprake van taalbeleid en mist de opleiding ook de kans om door middel van aanpassingen in de organisatie en didactiek van het onderwijs de knelpunten van de student te ondervangen en de voortgezette taalverwerving te stimuleren. Het beleid dat de opleidingen Politicologie en Sociologie uit bovenstaand praktijkvoorbeeld voeren, richt zich zowel op studenten als docenten en studiebegeleiders. Van iedere betrokkene wordt verwacht dat hij zich inspannt om de talige knelpunten van de studenten te helpen oplossen en de benodigde taal te verwerven.

Ten derde moet taalbeleid zich niet beperken tot maatregelen en aanpassingen alleen in de eerste fase van de studie. Problemen met studeren in het Nederlands komen voor in de propedeuse, maar ook in de hoofdfase van de studie doen zich problemen voor met studie-

taken, bijvoorbeeld met het schrijven van een scriptie of in stages bij contacten met klanten of patiënten. In het onderzoek naar ervaringen van studenten (Van Hogen en Melissen 2002) geven studenten aan dat ze bij het maken van schriftelijke werkstukken onder andere moeite hebben met het bepalen van de structuur, het formuleren van goed lopende zinnen en het kiezen van juiste woorden. In stages vindt een aantal studenten het moeilijk om brieven aan klanten te schrijven of met klanten te telefoneren. Dat betekent dat zowel in de propedeuse als in de hoofdfase van de studie maatregelen nodig zijn om ervoor te zorgen dat studenten tegemoet kunnen komen aan de taaleisen die aan hen gesteld worden voor het volgen van de opleiding en de uitoefening van hun vak. Overigens moeten dergelijke studie- en praktijktaken niet alleen beschouwd worden als mogelijk struikelblok, maar ze geven studenten en docenten ook kansen om de taalvaardigheid op allerlei gebieden te vergroten.

Voorbeelden van taalbeleidsactiviteiten

De mogelijkheden voor activiteiten binnen taalbeleid zijn legio. In *Adviezen voor taalbeleid* (Halewijn en Raijmakers-Volaart 2002) is een niet uitputtend overzicht opgenomen van mogelijkheden, onderverdeeld in maatregelen die de organisatie van een opleiding betreffen en activiteiten die betrekking hebben op de didactiek.

Niet alle genoemde adviezen worden al volop in de praktijk toegepast, daarvoor zijn instellingen nog te kort bezig met dit aandachtsgebied. Eerst een greep uit de mogelijkheden op het gebied van de organisatie van de opleiding, daarna enkele op didactisch gebied.

Mogelijkheden op het gebied van de onderwijsorganisatie

Taalondersteuning

Taalondersteuning kan een hulpmiddel zijn voor alle taalzwakke studenten, maar het is belangrijk rekening te houden met verschillen tussen studenten met een Nederlandse en met een buitenlandse vooropleiding. Allochtone studenten met een (gedeeltelijk) buitenlandse vooropleiding zullen waarschijnlijk gebaat zijn bij aandacht voor uitbreiding van de woordenschat, het leren toepassen van grammaticale regels, het gebruik van verwijs- en structuurwoorden en aandacht voor voorkennis over bepaalde onderwerpen. Voor alle taalzwakke studenten kan taalondersteuning worden geboden op het gebied van het lezen van teksten, het schrijven van een werkstuk, rapport of nota, het volgen van hoorcolleges en het maken van aantekeningen. Taalondersteuning is vooral succesvol als deze gezien wordt als onderdeel van het studieprogramma en daarom is het wenselijk dat een opleiding deelname honoreert met studiepunten. Bij sommige hbo-opleidingen kunnen studenten hun keuzestudiepunten besteden aan taalbegeleidingsmodulen. Ook is het voor het welslagen van de taalondersteuning van belang dat de docenten die de taalondersteuning verzorgen door de vakdocenten geïnformeerd worden over de problemen die hun studenten ondervinden, zodat gewerkt kan worden aan studietaken die voor de studenten ook werkelijk van belang zijn.

Het aanbieden van taalondersteuning lijkt vooral succes te hebben als deze voorafgegaan wordt door een diagnostische stap. In de praktijk zien we verschillende aanpakken van zo'n diagnostische stap. Zo nemen sommige instellingen (onder andere de Hogeschool van Amsterdam) bij alle eerstejaarsstudenten een diagnostische toets studievaardigheden af, waaronder ook taalvaardigheid. Andere opleidingen roepen alle allochtone studenten en studenten met een certificaat NT2 op voor een algemene taaltoets. Ook opleidings- of beroepsgerichte toetsen kunnen dienst

doen als diagnose. In de serie *Studeren in het Nederlands* bijvoorbeeld is een diagnostische toets opgenomen voor de sector economie voor het toetsen van de lees- en luistervaardigheid (Hacquebord en De Vos 2002).

Afsluiten van een studieonderdeel

Het geven van keuzemogelijkheden voor het afsluiten van een studieonderdeel kan ook bepaalde (taal)problemen oplossen. Zo kan de mogelijkheid om te kiezen voor een mondeling in plaats van een schriftelijk tentamen voor sommige studenten een belangrijk verschil uitmaken. Ook kan gedacht worden aan een take-home tentamen of aan het afleggen van een tentamen in een andere taal dan het Nederlands. Bij het maken van een werkstuk is het soms mogelijk dat vanuit de eigen voorkennis uit te voeren (culturele achtergrond, werkervaring).

Meer tentamentijd en woordenboekgebruik Aan studenten die meer tijd nodig hebben om vragen te lezen en antwoorden te formuleren kan een extra faciliteit geboden worden in de vorm van verlengde tentamentijd en gebruik van woordenboeken. Om deze maatregel goed uit te voeren, zal een opleiding regels moeten

Ervaringen met tentamens

'Soms staan er in tentamens Nederlandse uitdrukkingen die ik niet begrijp. Surveillanten willen dan geen uitleg geven.'

'Soms worden de vragen te ingewikkeld opgesteld. Het antwoord ligt simpel, maar dan zoek je te ver.'

'Ik vind het moeilijk om in goede zinnen antwoord te geven op de gestelde vraag. Soms ben ik te uitgebreid.'

vaststellen die onderdeel zijn van het bredere taalbeleid. Zo zijn er opleidingen die deelname aan een of andere vorm van taalbegeleiding koppelen aan het recht op verlengde tentamengtijd in de eerste twee studiejaar. Een woordenboek Nederlands-Nederlands kan naast steun tijdens het tentamen ook de verdere taalverwerving ondersteunen, in tegenstelling tot een tweetalige woordenboek (bijvoorbeeld Turks-Nederlands of Farsi-Engels).

Communicatiemiddelen afstemmen op de diversiteit van de doelgroep

Niet alleen docenten en studiebegeleiders communiceren met studenten. (Aspirant-) studenten worden ook benaderd door middel van studiegidsen, brieven, formulieren en voorlichtingsbijeenkomsten. De afdelingen die deze communicatiemiddelen gebruiken, zullen in het kader van taalbeleid eveneens hun stijl en taalgebruik moeten afstemmen op de diverse doelgroepen die men wil bereiken, en dat zijn deels studenten die nog niet een niveau van taalvaardigheid hebben bereikt dat aan het einde van de opleiding wordt verwacht.

Ervaringen tijdens de stages

‘De beoordeling was meer gebaseerd op taalgebruik dan op inhoud.’

‘Soms moest ik heel snel op vragen van cliënten reageren. Dan raakte ik in paniek en wist ik niet meer wat ik moest zeggen.’

‘Soms kan ik de woorden niet vinden om iets uit te leggen. De klas wordt dan onrustig.’

Mogelijkheden op het gebied van de didactiek

Contextualisatie

Nieuwe stof is gemakkelijker te begrijpen als die in een context wordt geplaatst. Die context kan bestaan uit al bekende stof, een recent krantenartikel waaruit de relevantie van de nieuwe stof blijkt, een verhaal uit de praktijk en dergelijke. Door de contextualisatie van de nieuwe stof kunnen studenten zoveel mogelijk gebruik maken van hun kennis van de wereld en van hun vermogen om verbanden te leggen bij het begrijpen van de stof. Dit helpt hun bovendien in het verwerven van nieuwe woorden: ze weten waar de stof over gaat en kunnen daardoor makkelijker de betekenis van nieuwe woorden raden en onthouden.

Dubbele modaliteit

De leerstof kan op verschillende manieren worden aangeboden - via hoorcolleges, teksten, demonstraties (visualisaties, gebaren, schema's, tekeningen, grafieken, tabellen, enzovoort), praktijkopdrachten of groepswork. Door in colleges en zelfstudie een dergelijke 'dubbele modaliteit' in te bouwen, krijgt de student de gelegenheid om eerst met de stof in aanraking te komen op een manier die cognitief minder veeleisend is en veel context biedt, en daarna op een manier die abstracter is en hogere eisen aan de taalvaardigheid stelt. Een cognitief minder eisende manier helpt de studenten hun zwakkere taalvaardigheid te compenseren. Daarna hebben zij gemakkelijker toegang tot de abstractere stof.

Keuze van vakteksten

Gedurende de opleiding zou de moeilijkheidsgraad van de taal moeten toenemen. In het begin van de opleiding zouden artikelen geselecteerd moeten worden die niet al te abstract zijn en niet al te veel voorkennis vragen, bijvoorbeeld populair-wetenschappelijke artikelen die aan deze kenmerken voldoen. Gaandeweg moeten studenten dan

steeds meer wetenschappelijke artikelen te bestuderen krijgen. Hierdoor verwerven studenten de taal op het niveau dat vereist wordt in de uitoefening van het beroep of vak en het bijhouden van de vakliteratuur. Het is belangrijk met alle betrokken docenten afspraken te maken over een de keuze van studieteksten: op welk moment moet een student wat voor soort teksten kunnen lezen?

Praktijkvoorbeeld 2: Inspirerende docentactiviteit in het hbo

Een goed voorbeeld van taalbeleid betreffende de didactische activiteit van de docent, komt van de Hogeschool Sociaal Werk, Fysiotherapie, Logopedie en Podotherapie (Fontys Hogeschool Eindhoven). In voorgaande jaren werden alle eerstejaarsstudenten getoetst op hun taalvaardigheid in het Nederlands. Het bleek echter niet mogelijk degenen voor wie taalondersteuning nodig was, een goed ondersteuningsaanbod te geven. Een deel van de studenten heeft echter wel talige problemen en die manifesteren zich vooral bij het schrijven van verslagen. Er kwamen ook veel klachten binnen van docenten over de kwaliteit van de verslagen: die voldeden niet aan de impliciete verwachtingen. Alle verslagen van alle studenten worden nu sinds een paar jaar niet alleen beoordeeld op inhoud, maar ook op formulering en structuur. Aan de hand van een protocol beoordelen de docenten de verslagen en geven feedback. Deze werkwijze heeft een aantal voordelen. In de eerste plaats verschaft het inzicht in de fouten die studenten maken. Ten tweede is dit protocol besproken in het zogenaamde tutorenoverleg dat nagenoeg alle docenten omvat, en is het door alle andere teams overgenomen. Hiermee werden de impliciete talige en inhoudelijke eisen die docenten aan verslagen stelden, geëxpliciteerd en op elkaar afgestemd. Als studenten erg onder de maat presteren, geven de docenten aanwijzingen aan de studenten hoe gewerkt kan worden aan verbetering.

Praktijkopdrachten

De praktijk van het vak kan een bron van kennis, verdieping, verwerking, inspiratie en motivatie zijn. Doordat de praktijk bovendien concreter is dan de theorie, vormt deze een ondersteuning voor studenten bij het lezen van studieteksten. Wanneer de docent behalve leesstof ook praktijkopdrachten meegeeft, kan de student - en daarmee de docent - profiteren van deze voordelen. Bij praktijkopdrachten kan gedacht worden aan opdrachten rond vaktijdschriften, interviews en kijk- en verzamelopdrachten bij relevante bedrijven en winkels, het inwinnen van informatie bij vakgenoten, informatieverzameling via de telefoon, internet en dergelijke. Anderzijds moet worden opgemerkt dat de praktijk ook weer problemen met de taal kan opleveren, zoals in contacten met klanten; aan dat soort problemen moet uiteraard aandacht worden besteed.

Tot slot

Bij alle activiteiten in het kader van taalbeleid moet voorop staan dat er uiteindelijk geen sprake is van niveauperlaging, maar van aanpassingen die erop gericht zijn dezelfde stof op een andere manier aan te bieden en de studenten handreikingen te geven voor effectievere manieren van verwerking en uitbreiding van studie- en taalvaardigheden.

Een leerzame uitspraak in dat kader horen we uit de mond van een Marokkaanse expabostudent aan wie in een interview gevraagd wordt of hij na het afronden van zijn hbo-opleiding de taal zodanig beheerst dat hij geen hulpmiddelen meer nodig heeft, zoals een woordenboek. De student antwoordt, lichtelijk verbaasd: 'Ik denk, dat niemand een taal helemaal leert, helemaal bemachtigt. Je taal blijft zich ontwikkelen tot aan het graf.'

2

NOTEN

- 1 In antwoord op de vraag naar instrumenten om allochtone, anderstalige en taalzwakke studenten goed te begeleiden heeft sinds 1996 een expertteam van linguïsten van zeven hogescholen – en later ook van universiteiten – in opdracht van en met subsidie van het Expertisecentrum Allochtonen Hoger Onderwijs te Utrecht onderzoek gedaan naar ervaringen van allochtone studenten en zijn er een aantal producten ontwikkeld: adviezen voor taalbeleid, een cursus deskundigheidsbevordering voor docenten, een diagnostische toets, methodieken en cursussen voor studenten. Deze producten zijn inmiddels uitgegeven en verkrijgbaar in de serie *Studeren in het Nederlands in het hoger onderwijs*, zodat alle instellingen in het hoger onderwijs die zich actief bezighouden met de ontwikkeling van taalbeleid, hierover kunnen beschikken.
- 2 Deze uitspraak wordt gedaan op de videoband die behoort bij de publicatie *Studeren in het Nederlands* (Jansen en Raijmakers-Volaart 2002).

'Studeren in het Nederlands', Handleiding. Utrecht: ECHO/NCB.

Hogen, R. van & Melissen, M. (2002). *Ervaringen van studenten*. Deel 1 van 'Studeren in het Nederlands', Handleiding. Utrecht: ECHO/NCB.

Jansen, M. & Raijmakers-Volaart, C. (2002). *Cursus voor docenten*. Deel 3 van 'Studeren in het Nederlands', Handleiding. Utrecht: ECHO/NCB.

LITERATUUR

Hacquebord, H. & Vos, S. de (2002). *Diagnostische toets lees- en luistervaardigheid: economie*. Utrecht: ECHO/NCB.

Halewijn, E. & Raijmakers-Volaart, C. (2002). *Adviezen voor taalbeleid*. Deel 2 van